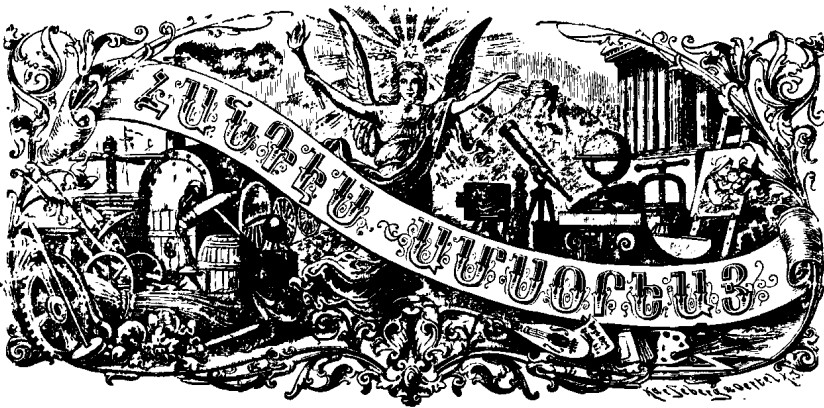

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԻՌ. ՅԱՐԻ 1912	Տարեկամ 15 ֆր. ոսկի — 8 ռբ.: Վեցամսեայ՝ 8 ֆր. ոսկի — 3 ռբ.: Մեկ թիւ կ'ալժէ 1-50 ֆր. — 70 կ.:	ԹԻԻ 1, ՅՈՒՆՈՒՐ
---------------	--	----------------

ՀԱՅԵՐԵՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՉՈՐՍՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱԸ

1512—1912

զգային ընդհանուր տոնախմբութեան հազուարդէպ տարեշրջան մը րացաւ 1912 թուականը. մտքի լուսաւորութեան եւ քաղաքակրթութեան հայ հողի վրայ պատուաստման հայ տպագրութեան արուեստին շորեքդարեան յորիւնին տարեշրջանն է այն, որուն շուրջը պէտք են խտանալ ոչ միայն գրականութեան անգուլ մշակները, այլ նաեւ անոնք, որոնք ո եւ է կերպով մասնակից եղած են վայելելու գրական գործիչներու հասուցած կենսական ամենազգի պառւղները:

1512ին մաւառական լուսաւորութեան կենդրոնավայր Ղենետիկ քաղաքին մէջ, «սահմանայ անձնաւորութիւն մը կը յղանայ գուտներեղեան տիեզերահաշակ գիւտին տալ նաեւ յատուկ հայ գոյն մը՝ ձուլելով սոսաջին անգամ հայերէն տառեր: Հայ Գուտներեղին անուանի պատիւ կանգնուած Յիշատակարանին տակ հայ մատենադրութիւնը գործընթաց միայն կրցած է դժբախտաբար Deo incognito. Տպագրութեան անհրաժեշտ ծնունդին՝ ծանօթ «42 տողեան լատին Ս. Դրբի», նման հսկայ աշխատութեան մը գործածուելու րախոր չեն ունենար ի հարկէ այս առաջին հայ տառերը. նման գործք մը կարելի չէ յուսալ նորածին հայտափայ տպարանէ մը, բաւ որում ժամանակին հայ մաս որ կեանքը նման ձեռնարկին համար զուրկ է բացարձակօրէն նպաստաւոր պայ-

մաններե. "Հայոց երկիրը անցնելով շարք մը սեւ դարերու մէջէն, այնչափ նիհարացած, ուժաւասար գարձած էր, որ կարող չէր այլ եւս նիւթ մատակարարել մտաւոր կեանքին. միտքը չի կրնար գործիչ տեղ մը, ուր կը գործէ սուրբ եւ այնպիսի ժամանակ մը, երբ ամբողջ ժողովրդեան «լինել թէ չլինել»ը կախուած է այդ սրի քմահաճ մէկ շարժումէն». այսպիսի պայմաններու տակ ահա կոսմայ տկամայ կը ստիպուինք պահ մը գոհանալ. "Պարզատուհար, ներու, " Պատարագատուհար, ներու, " Աղթարք, ներու. նման մաս մուլի անարժէք արտադրութիւններով. այսու հանդերձ առաջին քայլն առնուած է; որուն ընդ հուպ պիտի յաջորդեն տպագրութեան աւելի փայլուն արտադրութիւններ՝ Ոսկանեան Աստուածաշունչ, Առաքել Դաւրիժեցի, Մովսէս Մօրենացոյ Աշխարհագրութիւնը. . . ընդ հուպ կողմացած հայ մատենագրութիւնն ալ համաշխարհական մատենագրութեան հետ պիտի համաձուլուի անքակ. ոչ թէ շատերուն աշխատասիրութիւնները միայն միայն մատչելի պիտի ըլլան, այլ մանաւանդ թէ միայն իօսքը միլիոնաւորներուն միաժամանակ պիտի ծանօթանայ եւ հետեւաբար մարդկութեան ընդհանուր զարգացման իւրովսան պիտի նպաստէ նաեւ հայ տպագրութիւնը՝ ծանօթացնելով գլխաւորաբար օտար ազգութիւններու հայ անհատական մատենադարաններու մէջ վայրագատին ցրուած ու մոռցուած այլազգ անմատչելի թանկագին էջերը պատմութեան եւ մատենագրութեան. ընդ հուպ ծնունդ պիտի առնու հայ լրագրութիւնը՝ հայ ժողովրդեան վարուցն ու բարուց, յառաջագիւտութեան ու յետադիմութեան միակ թարգմանը, որուն առած իրապէս անկեղծ ու անաչառ ուղղութիւնը միայն պիտի ներմուծէ քաղաքակրթութեան բարձրագոյն հոսանքը հայ երկրի մէջ:

Աշխարհացեանք տակայն. որչափ ալ կը պարծինք թէ ունինք գրականութիւն, լրագրութիւն եւ մատենադարաններ, այսու հանդերձ չորսհարիւր տարիներ շարունակ գործող մամուլը աւելին պէտք էր տալ. աւելի բեղուն, աւելի բազմապիսի եւ գլխաւորաբար հատորաւոր հայ մտքի ծնունդ հսկայ գործքեր պէտք էին զարդարել մեր ազգային մատենադարանները, մինչդեռ մեծաւ մասամբ թարգմանածոյ կամ անպէտ քրոշիւներ կը կազմեն այսօրուան հայ համեստ գրադարանները. անձանձիւ ոյժեր չեն պակսիր, կը կարծենք, գրական դերուէկ շաւիղն ընթանալու, թերեւս Մեկենասներն են որ կը պակսին, Ղարամաններու, Տիգրեաններու, Էմիններու. . . յաջորդները: Կը ցանկանք որ տոհմային յորելնիս անձուանալի արդիւնքն ըլլայ գոնէ՛ կարող Մեկենասները մեքնիցնել կարօտ հեղինակներու, այսու ուղիւով անցած թերութիւնները՝ նոր ոյժով, նոր եռանդեամբ կը զարգանանք յառաջադէմ գրականութեան մէջ, կ'ունենանք մամուլ մը բեղուն, բազմախիթ: կը կենդանացնենք վերստին Միւթարայ, Զամենաներու, Ագեքերաներու, Գաթիճեաններու: . . գործօն ոսկի դարերը, որոնց մասնաւորաբար կը պարտինք ինքնաշխատութեամբ յորինուած հատորաւոր անմահ գործքերը. այս կիրպով միայն կրնանք արժանապէս յարգել տպագրութեան դիւտը՝ Մարդկային մտքի զօրութեան հզոր գործիքը, ուժի մեծ հաւասարակշիռը, ու բարոյական աշխարհի Ստեղծիչը. the mightiest engine of human intellect, — the great leveller of power, — the Demiurgus of the moral world — The Press! (Բըրուր):

Կ. Ա. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

